મુખ્ય સેવિકા

રસીકરણ અને બાળઆરોગ્ય સેવાઓ

ડેમો

૦૪

પ્રશ્નો · જવાબ · સમજૂતી

GUJTEST

www.gujtest.com

અનુક્રમણિકા

રસીકરણ અને બાળઆરોગ્ય સેવાઓ

ક્રમ	વિષય	પાનું
૧	મુખ્ય મુદ્દા	૩
૨	રસી અને રોગપ્રતિકારક શક્તિ	૪
૩	રસીઓની ઓળખ અને નોંધ	૫
૪	રસીકરણનું આયોજન	૬
૫	HPV રસી અને આરોગ્ય સલાહ	૭

(મુખ્ય પુસ્તક : ૮૦ પાનાં)

GUJTEST

રસીકરણ અને બાળઆરોગ્ય સેવાઓ

રસીનું કામ

રસીકરણ શરીરને ચોક્કસ ચેપ સામે રોગપ્રતિકારક શક્તિ વિકસાવવામાં મદદ કરે છે. દરેક રસી બધા રોગ સામે રક્ષણ આપતી નથી. એક રસીનો ડોઝ મળ્યો હોવાથી બીજી બધી રસીઓ મળી ગઈ એવું માનવું નહીં.

બૂસ્ટર ડોઝ

કેટલીક રસીઓમાં શરૂઆતના ડોઝ પછી નક્કી કરેલા સમયે બૂસ્ટર ડોઝ આપવામાં આવે છે. તેનો હેતુ સંબંધિત રોગ સામેનું રક્ષણ મજબૂત રાખવાનો છે. બૂસ્ટરનો અર્થ અગાઉનો ડોઝ નિષ્ફળ ગયો એવો નથી.

રસીકરણની નોંધ

બાળકની ઓળખ, જન્મતારીખ અને અગાઉ મળેલા ડોઝની નોંધથી બાકી રસી જાણી શકાય છે. કાર્ડ અને આરોગ્ય સેવાની નોંધનો મેળ કરવો. લાભાર્થી સુધી પહોંચવા આંગણવાડી કાર્યકર, આશા અને ANM વચ્ચે સંકલન જરૂરી છે.

HPV રસીકરણ

૨૦૨૬ના રાષ્ટ્રીય HPV રસીકરણ અભિયાનમાં ૧૪ વર્ષની કન્યાઓનો સમાવેશ થયો છે. અભિયાનમાં વાલીની સંમતિ સાથે મફત અને સ્વૈચ્છિક એક ડોઝની રસી આપવામાં આવે છે. તેનો મુખ્ય હેતુ ગર્ભાશયના મુખના કેન્સરનું નિવારણ છે.

રસી અને રોગ

નામ	ઓળખ
OPV	મોઢેથી અપાતી પોલિયોની રસી
DPT	ડિફ્થેરિયા, કાળી ઉધરસ અને ધનુર
HPV	ગર્ભાશયના મુખના કેન્સરના નિવારણ સાથે સંબંધિત
બૂસ્ટર ડોઝ	રક્ષણ મજબૂત રાખવા અપાતો નક્કી કરેલો ડોઝ
વિટામિન A	પોષક તત્ત્વ છે; રસી નથી

GUJTEST

રસી અને રોગપ્રતિકારક શક્તિ

સાચો જવાબ પસંદ કરો.

૧. રસીકરણનો મુખ્ય હેતુ કયો છે?

(અ) ચાલુ બેક્ટેરિયાજન્ય ચેપની સારવાર કરવી
(બ) દરેક રોગ સામે એકસરખું રક્ષણ આપવું
(ક) ચોક્કસ ચેપ સામે રોગપ્રતિકારક શક્તિ વિકસાવવી
(ડ) જન્મથી રહેલા સામાન્ય અવરોધનું જ કામ કરવું

જવાબ : (ક) ચોક્કસ ચેપ સામે રોગપ્રતિકારક શક્તિ વિકસાવવી

સમજૂતી : રસી મુખ્યત્વે ચોક્કસ રોગના નિવારણ માટે પ્રતિકારક પ્રતિભાવ તૈયાર કરવામાં મદદ કરે છે. તેને બધા ચેપની સારવાર માનવી યોગ્ય નથી.

---

૨. ચામડી અને શ્લેષ્મપટલ દ્વારા મળતું સામાન્ય રક્ષણ કયા પ્રકારનો ભાગ છે?

(અ) પોષણની ઉણપની સારવાર
(બ) કુદરતી રોગપ્રતિકારક શક્તિ
(ક) બૂસ્ટર માત્રાની નોંધ
(ડ) ચોક્કસ રસી પછીનો જ પ્રતિભાવ

જવાબ : (બ) કુદરતી રોગપ્રતિકારક શક્તિ

સમજૂતી : શરીરની ચામડી અને શ્લેષ્મપટલ બહારનાં રોગજનક પરિબળ સામે પ્રારંભિક અવરોધનું કામ કરે છે.

---

૩. બૂસ્ટર માત્રા આપવાનો પાયાનો હેતુ કયો?

(અ) રસી પછીની સામાન્ય અસ્વસ્થતા અટકાવવી
(બ) અગાઉની દરેક માત્રા ફરીથી શરૂઆતથી આપવી
(ક) બીજા અસંબંધિત રોગ સામે પ્રતિકાર મેળવવો
(ડ) સંબંધિત રોગ સામેનું રક્ષણ મજબૂત રાખવું

જવાબ : (ડ) સંબંધિત રોગ સામેનું રક્ષણ મજબૂત રાખવું

સમજૂતી : કેટલીક રસીઓ માટે સમયપત્રક મુજબ બૂસ્ટર જરૂરી છે. બૂસ્ટરનો અર્થ અગાઉની માત્રા નિષ્ફળ ગઈ એવો નથી.

---

૪. મોઢેથી અપાતી પોલિયોની રસી માટે વપરાતું સંક્ષિપ્ત નામ કયું?

(અ) BCG
(બ) DPT
(ક) HPV
(ડ) OPV

જવાબ : (ડ) OPV

સમજૂતી : OPV મોઢેથી અપાતી પોલિયોની રસી છે. સંક્ષિપ્ત નામને સંબંધિત રોગ અને આપવાની રીત સાથે જોડીને યાદ રાખવું.

રસીઓની ઓળખ અને નોંધ

સાચો જવાબ પસંદ કરો.

૫. કઈ જોડીમાં રસીના સંક્ષિપ્ત નામ અને રોગનો મેળ યોગ્ય છે?

(અ) OPV - ક્ષય; DPT - હેપેટાઇટિસ બી, પોલિયો, ઓરી
(બ) OPV - પોલિયો; DPT - ડિફ્થેરિયા, કાળી ઉધરસ, ધનુર
(ક) OPV - ધનુર; DPT - ઓરી, રૂબેલા, ક્ષય
(ડ) OPV - ઓરી; DPT - પોલિયો, ક્ષય, ઓરી

જવાબ : (બ) OPV - પોલિયો; DPT - ડિફ્થેરિયા, કાળી ઉધરસ, ધનુર
સમજૂતી : OPV પોલિયો સામેની મોઢેથી અપાતી રસી છે. DPTનો સંબંધ ડિફ્થેરિયા, કાળી ઉધરસ અને ધનુર સાથે છે.

૬. વિટામિન Aની પૂરક માત્રા અને રસી અંગે કયું નિવેદન યોગ્ય છે?

(અ) રસી અને વિટામિનનું કાર્ય એકસરખું છે
(બ) વિટામિન A એ પોલિયોની બીજી ઓળખ છે
(ક) વિટામિન A પોષકતત્ત્વ છે; તેને રસી ગણવી નહીં
(ડ) પોષકતત્ત્વની માત્રાથી બધી રસીઓ પૂર્ણ ગણાય

જવાબ : (ક) વિટામિન A પોષકતત્ત્વ છે; તેને રસી ગણવી નહીં
સમજૂતી : વિટામિન A પોષણસંબંધિત સેવા છે. રસીકરણ અને પોષણની સેવાઓ સાથે અપાઈ શકે, છતાં તેમનું કાર્ય જુદું છે.

૭. પરિવાર કહે છે કે બાળકને બધી રસી મળી છે, પણ તારીખો યાદ નથી. પહેલું યોગ્ય પગલું કયું?

(અ) ઉપલબ્ધ કાર્ડ અને આરોગ્યસેવાની નોંધ ચકાસવી
(બ) યાદ ન હોવાથી સંપૂર્ણ રસીકરણ થયું માની લેવું
(ક) દરેક માત્રા ફરીથી આપવાનું પોતે નક્કી કરવું
(ડ) બાળકની ઊંચાઈ પરથી માત્રા નક્કી કરવી

જવાબ : (અ) ઉપલબ્ધ કાર્ડ અને આરોગ્યસેવાની નોંધ ચકાસવી
સમજૂતી : રસીકરણની સ્થિતિ દસ્તાવેજ અને આરોગ્યકર્મીના મૂલ્યાંકનથી જાણી શકાય. માત્રા પોતે નક્કી કરવી યોગ્ય નથી.

૮. બાકી રસીકરણ ધરાવતા બાળકો સુધી પહોંચવા માટે કઈ યાદી વધુ ઉપયોગી છે?

(અ) ગયા વર્ષના કુલ ખર્ચનું કોષ્ટક
(બ) નામ, ઓળખ, બાકી સેવા અને સંપર્કની ચકાસેલી યાદી
(ક) માત્ર હાજર રહેલા પરિવારોનાં નામ
(ડ) માત્ર ગામની કુલ વસ્તીનો આંકડો

જવાબ : (બ) નામ, ઓળખ, બાકી સેવા અને સંપર્કની ચકાસેલી યાદી
સમજૂતી : વ્યક્તિ પ્રમાણે બાકી સેવા અને સંપર્કની માહિતીથી વંચિત બાળકને શોધીને સત્ર સાથે જોડવામાં મદદ મળે છે.

GUJTEST

રસીકરણનું આયોજન

સાચો જવાબ પસંદ કરો.

૯. રસીકરણ સત્રમાં આંગણવાડી કાર્યકરની મુખ્ય સહાયક ભૂમિકા કઈ છે?

(અ) શારીરિક વજન પરથી પોતે રસી પસંદ કરવી
(બ) તાલીમ વિના રસીની માત્રા બદલી દેવી
(ક) આરોગ્યકર્મીની તપાસનું સ્થાન લેવું
(ડ) લાભાર્થીને માહિતી આપી સેવા સાથે જોડવામાં મદદ

જવાબ : (ડ) લાભાર્થીને માહિતી આપી સેવા સાથે જોડવામાં મદદ

સમજૂતી : આંગણવાડી અને આરોગ્ય વિભાગ વચ્ચે સંકલનથી સેવા સુધી પહોંચ સુધરે છે. તબીબી કામગીરી તાલીમ અને નિર્ધારિત જવાબદારી મુજબ થાય છે.

---

૧૦. બે નિવેદનો જુઓ: ૧. બૂસ્ટર અને પ્રાથમિક માત્રા સમાન શબ્દ નથી. ૨. જૂના પુસ્તકે આપેલું સમયપત્રક દરેક નવા અભિયાનનો પણ પુરાવો છે. કયું યોગ્ય છે?

(અ) માત્ર નિવેદન ૧ યોગ્ય છે
(બ) માત્ર નિવેદન ૨ યોગ્ય છે
(ક) બંને યોગ્ય છે
(ડ) બંને અયોગ્ય છે

જવાબ : (અ) માત્ર નિવેદન ૧ યોગ્ય છે

સમજૂતી : બૂસ્ટર રક્ષણ મજબૂત રાખવા માટેનો નક્કી કરેલો ડોઝ છે. રસીકરણના સમયપત્રકમાં ફેરફાર થઈ શકે છે.

---

૧૧. મિશન ઇન્દ્રધનુષ મુખ્યત્વે કયા સમૂહ સુધી પહોંચ વધારવા કેન્દ્રિત છે?

(અ) માત્ર પૂર્ણ રસીકરણ કરનારની અંતિમ યાદી બનાવવી
(બ) શિશુઓનું વજનમાપ જ એકત્રિત કરવું
(ક) રસી ન લેનારા અને અધૂરું રસીકરણ ધરાવતા લાભાર્થી
(ડ) નિયમિત સેવા પૂર્ણ કરનારને પોષણવિતરણ કરવું

જવાબ : (ક) રસી ન લેનારા અને અધૂરું રસીકરણ ધરાવતા લાભાર્થી

સમજૂતી : મિશન ઇન્દ્રધનુષ રસી ન લેનારા અને અધૂરું રસીકરણ ધરાવતા લાભાર્થી સુધી પહોંચ વધારવા માટે છે.

---

૧૨. યુ-વિન જેવી વ્યવસ્થાનો રસીકરણમાં ઉપયોગ કયો?

(અ) માત્ર સગર્ભા માતાના ભોજનનું આયોજન
(બ) માત્ર પૂરક પોષણના જથ્થાની નોંધ
(ક) લાભાર્થી અને રસીકરણની સ્થિતિની નોંધ તથા દેખરેખ
(ડ) માત્ર બાળવિકાસના વર્ગખંડ મૂલ્યાંકન

જવાબ : (ક) લાભાર્થી અને રસીકરણની સ્થિતિની નોંધ તથા દેખરેખ

સમજૂતી : ડિજિટલ નોંધથી બાકી રહેલી સેવા ઓળખવામાં અને કાર્યક્રમનું આયોજન કરવામાં મદદ મળે છે.

HPV રસી અને આરોગ્ય સલાહ

સાચો જવાબ પસંદ કરો.

૧૩. રાષ્ટ્રીય HPV રસીકરણ અભિયાનનો મુખ્ય હેતુ કયો છે?

(અ) ગર્ભાશયના મુખના કેન્સરનું નિવારણ
(બ) પોષણજન્ય રતાંધળાપણાનું નિવારણ
(ક) આયોડીનની ઉણપનું નિવારણ
(ડ) માત્ર બાળપણના પોલિયોનું નિવારણ

જવાબ : (અ) ગર્ભાશયના મુખના કેન્સરનું નિવારણ

સમજૂતી : HPV અને ગર્ભાશયના મુખના કેન્સરના નિવારણ વચ્ચેનો સંબંધ આ અભિયાનમાં કેન્દ્રસ્થાને છે.

---

૧૪. ૨૦૨૬ના રાષ્ટ્રીય HPV રસીકરણ અભિયાનમાં કઈ ઉંમરની કન્યાઓનો સમાવેશ થયો છે?

(અ) ૧૦ વર્ષની
(બ) ૨૧ વર્ષની
(ક) ૫ વર્ષની
(ડ) ૧૪ વર્ષની

જવાબ : (ડ) ૧૪ વર્ષની

સમજૂતી : ૨૦૨૬ના આ રાષ્ટ્રીય અભિયાનમાં ૧૪ વર્ષની કન્યાઓનો સમાવેશ થયો છે.

---

૧૫. વાલી રસી વિશે ચિંતિત છે. મુખ્ય સેવિકાનો વધુ યોગ્ય પ્રતિભાવ કયો?

(અ) પ્રશ્ન પૂછવાને રસીનો ઇનકાર માની લેવો
(બ) ચિંતા સાંભળી વિશ્વસનીય માહિતી અને આરોગ્યકર્મી સાથે સંવાદ ગોઠવવો
(ક) કારણ સાંભળ્યા વગર હાજરી માટે દબાણ કરવું
(ડ) માત્ર અન્ય પરિવારનું ઉદાહરણ આપી વાત બંધ કરવી

જવાબ : (બ) ચિંતા સાંભળી વિશ્વસનીય માહિતી અને આરોગ્યકર્મી સાથે સંવાદ ગોઠવવો

સમજૂતી : માહિતી અને બેતરફી સંવાદથી ચિંતા સમજવામાં મદદ મળે છે. આરોગ્યના પ્રશ્નો યોગ્ય આરોગ્યકર્મી સુધી પહોંચાડવા.

---

૧૬. રસીકરણ પછી કોઈ ગંભીર અસ્વસ્થતા જણાય તો ક્ષેત્રકર્મીએ શું કરવું?

(અ) તાત્કાલિક યોગ્ય આરોગ્યસેવા સાથે જોડવું અને ઘટનાની જાણ કરવી
(બ) આગલા માસની મુલાકાત સુધી નોંધ મુલતવી રાખવી
(ક) ફોનના સંદેશ પરથી દવા પોતે નક્કી કરવી
(ડ) ઘટના અગાઉ રસી પડી હોવાથી બીજું કારણ તપાસવું જ નહીં

જવાબ : (અ) તાત્કાલિક યોગ્ય આરોગ્યસેવા સાથે જોડવું અને ઘટનાની જાણ કરવી

સમજૂતી : ગંભીર લક્ષણમાં સમયસર મૂલ્યાંકન જરૂરી છે. ઘટના રસી પછી બની એટલે તેનું કારણ આપોઆપ સાબિત થયું એવું નથી.
